

ՏՈՒՆԴԱՐՁ

1967 թվի արաբ-իսրայելեան պատերազմը վերջացած էր, բայց երկիրը տակաւին պատերազմական վիճակի մէջ էր, քանի որ ամէնուրեք զինուորական հսկողութեան տակ էր: Հրեաներ գրաւած էին Երուսաղէմը եւ մինչեւ Յորդանան գետի Արեւմտեան ափի Հողերը (West Bank): Այդ կարճ ժամանակամիջոցին Երուսաղէմի Հասարակական կեանքը կրեց շատ մեծ փոփոխութիւն: Հրեայ ժողովուրդը ազատ Համարձակ կը մտնէր ու կ'ելլէր ուր որ ուզէր: Մենք որ վարժ էինք Յորդանանեան իշխանութեան օրով ստեղծուած կեանքին, մեզի Համար այդ քաղաքական փոփոխութիւնը մեծ նորութիւն մըն էր, որ ունեցաւ բացասական կողմեր եւս: Որոշ էր որ այդ տեղ ապրողը, ի վերջոյ, պիտի Հաշտուէր եւ ընտելանար այդ կեանքի նոր վիճակին: Անշուշտ զբօսաշրջիկներու եւ ուխտաւորներու թիւին յանկարծ բազմանալը չէր որ կը զարմացնէր մեզ այդքան, քանի որ Երուսաղէմը միշտ եղած է ուխտավայր, այլ՝ «թափառաշրջիկները», որոնք, գիշեր թէ ցերեկ, կը չափէին Երուսաղէմի նեղ եւ մութ փողոցները: Այս բոլորին ակնանտեա էինք, մանաւանդ, առաւօտ կանուխ՝ դեռ արթողող չկանչած, երբ Սուրբ Յարութեան ժամարարութենէն վանք կը վերադառնայինք:

Երկրի քաղաքական դրութենէն անկախ, անկանական կեանքը Սրբոց Յակոբեանց Մայրավանքէն ներս կ'շարունակէր բնականոն կերպով՝ ժամարարութիւն, պատարագներ, եկեղեցական արարողութիւններ, տեսչական գործեր, դպրոցներ, մատակարարման զանազան գործեր, եւ այլն: Երիտասարդ եկեղեցականներ, գիտակից իրենց աստուածատուր կարողութիւններուն, միշտ փորձած են ելք մը գտնել զարգացնելու իրենց այդ կարողութիւնները ուսմամբ եւ կամ Հովուական գործերով: Այդ ուսանելու եւ զարգանալու փափաքը կը սկսէր աճիլ փոքր տարիքէն: Այսօր, երբ ետ կը նայիմ անցնող տարիներուն, զուարթ ժպիտ մը կու զայ դէմքիս

վրայ եւ Հիացումի զգացում մը կ'ողողէ ներսիդիս: Իրօք, կը Հաւատամ որ Աստուած այդպէս կը կարգադրէր: Մի գարմանաք, Աստուած այդպէս ալ պիտի տնօրինէ միշտ:

28 տարեկան երիտասարդ եկեղեցական, իրագործելու Համար ուսանելու փափաքս, եղիչէ Պատրիարք Հօր թոյլտուութեամբ, 1969 թվի Յունուարին մեկնեցայ Երուսաղէմէն Հայաստան՝ Թուրքիոյ ցամաքի ճամբով: Հայաստանի Պետական Համալսարանի երկրորդ կիսամեայի քննութիւնները երբ աւարտեցան, Յուլիս ամսուն մեկնեցայ Գալիֆօրնիա (Ամերիկա), այցելութիւն մը տալու այն տեղ ապրող եղբորս, եւ ապա վերադառնալու Հայաստան՝ շարունակելու Համար ուսումս: Մետասաներորդ ժամու պատահական կարգադրութեամբ, շնորհիւ Հայր Արիս Շիրվանեանին (այժմ եպիսկոպոս), Հանդիպում ունեցայ Գալիֆօրնիոյ Առաջնորդ Եղիշէ Եպիսկոպոս Սիմոնեանին Հետ, որ Համոզեց զիս Հոն ծնալ եւ Հովուական պաշտօն ստանձնել եւ միաժամանակ ուսանիլ: Այդպէս ալ կարգադրուեցաւ:

30 տարի ապրեցայ Ամերիկա: Կատարեցի Հովուական պաշտօններ Արեւմտեան եւ Արեւելեան թեմերուն մէջ եւ ստացայ Համալսարանական կրթութիւն: Այդ բոլորին Համար ուրախ եմ: Իսկ այսօր, 30 տարիներ ետք, կը վերադառնամ Երուսաղէմ: Ինչո՞ւ:

Երբ կը մտաբերեմ 1956 թվականը, այն տարին երբ 15 տարեկան Հասակիս մուտք գործեցի Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Ժառանգաւորաց Վարժարան, կը յիշեմ այն մեծ ուրախութիւնը որ ունեցայ: Ատոր պատճառը տակաւին անհասկնալի է ինձ Համար: Սա միայն կրնամ ըսել թէ այդ օրէն սկսեալ սիրեցի այդ կեանքը ամէն ինչով: Կատարեալ էր կեանքը Հոն: Ոչ: Դժուարութիւններ կայի՞ն: Անշուշտ: Նկատի առած տեղւոյն յատուկ սովորութիւնները եւ կարգապահութիւնը, կեանքը բնականոն էր ուսանողներուս Համար: Բոլորս ալ

տեսանք եւ ապրեցանք լաւն ու գէշը եւ, սակայն, այդ բոլորին մէջ մեծցանք եւ Հասակ առինք եւ օր մըն ալ, երբ ձեռնադրութեան ժամանակը մօտեցաւ, դէմ Հանդիման գտնուեցանք «որ կարողն է տանել» տարցի» Հրամայականին: Իբրեւ յուսալից երիտասարդներ, պէտք էր որոշել ի՞նչ ընել, ինչպէ՞ս ընել եւ ինչո՞ւ ընել: Որքան յստակ ըլլային պատասխանները այդ Հարցումներուն, այնքան դիւրութեամբ եւ սիրով անհատը կ'ընտրէր իր կեանքի ասպարէզը՝ եկեղեցական եւ կամ աշխարհական: Որովհետեւ, կեանքի բոլոր ասպարէզներն ալ կը պահանջեն պատասխանները այդ նոյն Հարցումներուն:

Ուրիշներու նման ես ալ որոշեցի ծառայել Աստուծոյ եկեղեցիին եւ ժողովուրդին իբրեւ եկեղեցական, որովհետեւ սիրեցի այդպէս ծառայել: Այդ բարի մտադրութեամբ յանձնուեցայ Աստուծոյ: Կարելի է Հարց տալ, թէ որքանո՞վ յաջողեցայ այդ գործին մէջ: Ինձ Համար յաջողութեան որքանութիւնը չի Հանդիսանար չափանիշը յաջողութեան: Սակայն, երբ կը տեսնեմ եկեղեցւոյ պայծառանալը եւ օրէ օր աճիլը, ինքզինքս կը նկատեմ յաջողած: Ձմռանայ, որ եկեղեցւոյ յաջողութիւնը մէկ անհատի գործ է: Եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր Հաւատացեալ, կրօնական թէ՛ աշխարհական, երբ իր ծառայութեան պարտականութիւնները կը կատարէ ժամանակին եւ լրիւ, այդ եկեղեցին կը յաջողի: Իսկ, բառին իսկական առումով, երբ կը սիրես ծառայութեանդ դաշտը, կը նուիրուիս եւ քու լաւագոյնդ կը կատարես: Այդպիսի աշխատանքի մը արդիւնքը գոհացուցիչ կ'ըլլայ եւ կ'ուրախացնէ Հոգիները:

Ոչ ոք կը ստիպէ զիս վերադառնալ վանք: Հետեւաբար, ինչո՞ւ կը վերադառնամ վանք: Կը վերադառնամ, որովհետեւ կը սիրեմ զայն: Աստուածայունչի սա խօսքը ճշմարիտ է որ կ'ըսէ, «գործես զինչ եւ կամիս»: Տունդարձի միակ լաւագոյն պատճառը սէրն է:

Սուրբ Աթոռ վերադառնալու երկրորդ կարեւոր պատճառը երախտագիտական զգացումն է: Կարելի է ուրանալ այն

էական խնամքը՝ Հոգեւոր թէ մարմնական, որ ստացանք Սուրբ Աթոռէն: Սուրբ Աթոռը օրհնեց մեզ եւ ջամբեց մեզի ինչ որ կարող էր: Եւ մենք՝ միաբաններս, օգտագործելով այդ օրհնութիւնը եւ մեզի տրուածը, յառաջացանք մեր կեանքին մէջ, եւ երբ առիթը Հանդիսացաւ, մեկնեցանք վանքէն ուսանելու մտքով եւ կամ ծառայելու իբրեւ Հոգեւոր Հովիւներ զանազան Հայ գաղութներու մէջ: Գնահատելի են բոլոր այն ծառայութիւնները որոնք կը կատարուին եկեղեցւոյ զօրացման Համար:

Ուսում ստանալէ եւ կամ Հովուական փորձառութիւն ձեռք ձգելէ ետք, Երուսաղէմի միաբաններս պէտք է մտածենք, երբ դեռ ուշ է, թէ ինչպէ՞ս կրնանք օգտակար ըլլալ վանքին, վերադարձնելով մեր երախտագիտական «պարտքը», անոր վերելքին եւ զօրացման Համար: Տասը, քսան, երեսուն եւ անլի տարիներ երբ կը գործենք որպէս Հոգեւոր Հովիւներ, այդ փորձառութիւնն պէտք է բաժին Հանել իբրեւ օգնութիւն վանքին գործերը մատակարարելու եւ, միաժամանակ, պատրաստելու նոր սերունդներ ծառայութեան ոգիով խանդավառ: Հաստատութիւն մը կանգուն կը մնայ եւ յուսալից ապագայ կը խոստանայ, երբ անոր բոլոր անդամները ի սպաս կը դնեն իրենց փորձառութեան լաւագոյնը՝ Հոգալու անոր բոլոր կարիքները: Երբ երախտագիտական զգացում մը այսպէս գործնականի կը վերածուի, ան կ'ունենայ շատ կարեւոր դրական ազդեցութիւն: Ան կը միացնէ Հին եւ նոր սերունդները իրարու, պահելով անոնց մէջ ինչ որ լաւն է եւ կենսական՝ իբրեւ սէր, Հաւատք, աւանդութիւն, սովորութիւն, արժէք եւ նպատակ: Շատ լաւ գիտենք թէ Հինը եւ նորը նոյնը չեն. բայց երբ անոնք միասին կ'ապրին, կ'ազդեն իրարու եւ կը ստեղծեն Հասարակաց վիճակ մը ուր երկուքն ալ կրնան գործել միասին սիրալիւր զիջողութեամբ: Այդպիսի վիճակ մը նաեւ կը քցէ սերունդներու միջեւ գոյութիւն ունեցող բացը՝ առանելագոյն Հափով:

Իբրեւ երիտասարդ ուսանողներ եւ կամ եկեղեցականներ, ժամանակին ակնարկու-

թիւներ կ'ընէինք թէ ի՞նչ սխալներ կը գործուէին վաճառքի ներս եւ կամ թէ ի՞նչ բաներ բացակայ էին մեր վաճառական կեանքէն: Այսօր, նոյն այդ ակնարկութիւնները դարձեալ կը կրկնուին: Ահաւաստիկ, ասպարէշը բաց է բոլորիս՝ թէ նոր եւ թէ Հին սերունդին առջեւ: Լաւագոյն կերպով լուծելու համար հարցերը եւ բառնալու դժուարութիւնները, պէտք է ստեղծել հասարակաց վիճակ մը ուր Հինը եւ նորը կրնան միանալ իրարու եւ գործել միասին:

Ուրեմն, կոչ կ'ընեմ բոլոր միաբանակից եղբայրներու, որ լրջութեամբ նկատի առնեն այս պարագան: Քանի որ, այս օրերուս վանքը առաւել պէտք ունի մեր բոլորին ուժին, գիտութեան, փորձառութեան, զոհողութեան եւ սիրոյն: Վստահ եմ որ բոլորս ալ ունինք անձնական որոշ մտահոգութիւններ: Սակայն, չմոռնալ որ վանքը եւս ունի աւելի լուրջ մտահոգութիւններ, որոնք եթէ Հոգատարուն, կրնան շատ ծանր նստիլ վանքի սպազային վրայ: Տուն վերադարձող իւրաքանչիւր միաբան թերեւս ստիպուի սահմանափակել իր ընտելացած կեանքի եւ ապրելակերպի որոշ պայմաններն ու սովորութիւնները, կամ հրաժարի անոնցմէ: Նման փոփոխութիւն մը թէ եւ նեղացուցիչ կրնայ ըլլալ, սակայն այդ գիջողութիւնը կ'ունենայ նաեւ իր բարերար մեծ ազդեցութիւնը թէ՛ վանքին եւ թէ՛ միաբանութեան կեանքին վրայ:

Մեղանշած կ'ըլլանք երբ ձեռնածալ կը նստինք եւ կ'ակնկալենք որ «ուրիշներ» ընեն այդ գործը: Արդեօք, որո՞նք են այդ «ուրիշներ»ը, եթէ ոչ եւս եւ դուն, միաբանները Սուրբ Աթոռին:

Այստեղ, կարելի է հարց տալ, թէ որո՞նք պէտք է վերադառնան վանք, եւ թէ՛ ե՞րբ: Հարցը առանց ծանրացնելու, կարելի է ըսել թէ երկու ձեւեր կան տունդարձի որոշումը առնելու: Առաջին, Պատրիարք Սրբազանը Տնօրէն Ժողովի (կամ միաբանութեան) Համաձայնութեամբ կրնայ որոշել, ըստ կարիքի, թէ ո՞ր միաբանները պէտք է վերադառնան վանք: Երկրորդ, միաբանը ինք կրնայ որոշել թէ կ'ուզէ վերադառնալ վանք, որուն համար

ոչ մէկ արգելք կայ: Երկու պարագաներուն ալ, պէտք է որոշ պատրաստութիւններ տեսնուին հոգալու համար տուն վերադարձող միաբանները: Տունդարձի համար, առաջին հերթին, միաբաններս պէտք է մղուինք «նախանձ տան քո կերիցէ դիս» զգացումով: Այդ զգացումին դէմ դժուար է գտնել օրինաւոր արգելքներ, կասեցնելու միաբանի մը տունդարձը: Երբ բանաւոր արգելք չկայ, միաբանը ի՞ր իրաւունքին մէջն է երբ ուզէ տուն վերադառնալ: Սակայն, երբ միաբան մը տունդարձի համար յատուկ հրաւերի կը սպասէ, այդպիսի կեցուածք մը խոստոր կը համեմատի ինքզինք միաբանութեան անդամ նկատելուն:

Տարօրինակ կը թուի նաեւ այն պարագան երբ միաբանակից եղբայր մը ուզէ վանք վերադառնալ եւ, սակայն, որոշ (նախա)պայմաններ կ'առաջադրէ: Եթէ այդպիսի իրաւունք տալ պէտք է դուրսը ծառայող միաբանի մը, ինչո՞ւ չտալ նոյն իրաւունքը ներսը ծառայող միաբանին: Անձնական եւ ըստ քմահաճոյքի պայմաններով գործելը հակառակ է միաբանութեան պատկանելու ոգիին: Այստեղ կ'ուզեմ յիշեցնել սուրբ Գրիգոր Նարեկացիի խօսքը, իրեւ յորդոր, որ կ'ըսէ, «Ո՛չ ի տուրան, այլ ի տուողն յաւէտ կարօտիմ»:

Մասամբ մը որոշ է, որ այդ նախապայմաններով ըսել կ'ուզուի թէ կարելոր փոփոխութիւններ պէտք է մտցուին վաճառական կեանքէն ներս: Համաձայն եմ: Բայց, այդ փոփոխութիւնները կրնան տեղի ունենալ երբ պայմանները եւ միջոցները կը ներեն եւ, ամենէն կարելորը, այդ փոփոխութիւնները յաջողցնելու համար աշխատող ձեռքեր կան: Որո՞նք են այդ ձեռքերը եթէ ոչ եւս եւ դուն, միաբաններս: Բոլորս ալ կը սիրենք եւ դիւրին է վայելել պատրաստի եւ հանգստաւէտ պայմաններ: Բայց, մէկը պէտք է պատրաստէ այդ բոլորը: Ձկայ տուն մը կամ Հաստատութիւն մը որ կարիքը չունենայ եւ կամ վերիննայ օգտագործել իր անդամները իր չկարելիք եւ կազմակերպումին համար: Եւ վանքը մեծ սիրով կ'ուզէ ընել այդ:

Առանց Հետեւորդներ ունենալու, առաջնորդի մը մահուամբ իր հետ կ'ոչընչանան նաեւ իր ունեցած գիտութիւնը, փորձառութիւնը եւ նպատակները: Երբ Հետեւորդներ չկան, չկայ նաեւ առաջնորդ: Իբրեւ վանք եւ միաբանութիւն, պայման է որ ունենանք Հետեւորդներ: Հետեւաբար, առաջնորդող, փորձառու եւ գիտակից միաբաններ նախանձախնդրութեամբ պէտք է աշխատին Հաւատարիմ մնալ իրենց կատարած ուխտին՝ պատրաստելով իրենց Հետեւորդները Հաւատքով, յոյսով եւ սէրով: Ահա այդ ձեւով կարելի է անսասան պահել վանքն ու մեր եկեղեցին եւ այն ամէնը որ ունինք:

Անոնք որոնք կրթութեամբ եւ կամ Հովուական փորձառութեամբ բան մը սորվեցան եւ Հօրատացուցին իրենց կեանքը, իրենք զիրենք բախտաւոր կը զգան, զրգոյնով ուրիշներուն բարի նախանձը: Այստեղ, ես Հարց կու տամ, ըսելով, թէ ինչո՞ւ միայն մեզի պիտի վիճակուի առիթը վանքէն դուրս ելլելու եւ փորձառութիւն ձեռք ձգելու: Միաբաններուն տունդարձով, ծամբան կը բացուի ուրիշներուն Համար, որպէսզի անոնք եւս Հարստանան գիտութեամբ եւ փորձառութեամբ: Երբ նման դրութիւն մը շարունակական կը դառնայ, շրջան մը ետք վանքաբնակ եկեղեցականները, ընդհանրապէս, կ'ունենան որոշ փորձառութիւն գործի, կեանքի եւ ուսման: Այդպիսով, ժամանակ մը ետք, վանքը կ'ունենայ իր «ատաղձ»ը՝ պատրաստելու սերունդներ լի նախանձախնդրութեամբ, պիտի, Հաւատքով եւ յոյսով: Հետեւաբար, իբրեւ միաբաններ Սուրբ Աթոռին, պէտք է այս ուղղութեամբ եւս մտածել ու ծրագրել:

Շատեր ինծի Հարցուցին, ըսելով, «30 տարի Ամերիկա բնակելէ ետք պիտի կարենա՞ս վանքի պայմաններուն մէջ ապրիլ»: Վստահ եմ որ տեսած եւ իմացած

էք թէ պետութիւններ անապատները կը վերածեն կանաչազարդ Հովիտներու: Այդ կը յաջողի, որովհետեւ «մարդ է որ գործէ գերկիր»: Իսկ առանց աշխատանքի եւ ներդրումի, կանաչազարդ վայրերը կը վերածուին անապատներու: Ես չեմ նմանցներ վանքը անապատի, որովհետեւ վանքը շատ աւելի «կանաչազարդ» է քան անապատը: Արդեօք, Աթոռին զաւակները որքանո՞վ կը փափաքին իրենց ուժերը Համախմբել եւ աշխատիլ բարեգաղղելու վանքը: Իբրեւ փորձառուներ գիտնք թէ ի՞նչն է լաւը եւ թէ ինչպէ՞ս կրնանք ունենալ զայն եւ աւելին: Կը կրկնեմ, «մարդ է որ գործէ գերկիր»: Իսկ պատասխանելով վերի Հարցումին, անվարան ըսեմ թէ կարճ փոխանցման շրջանէ մը ետք, կեանքս դարձեալ բնականոն կը դառնայ, այնպէս ինչպէս բնականոն էր իմ ժառանգաւոր ուսանողութեանս շրջանին:

Շուտով Երուսաղէմի մէջ պիտի տօնենք Գրիստոսի ծննդեան 2000 ամեակը: Ահաւասիկ, դարադարձ մը թէ՛ Գրիստոնէական եւ թէ՛ վանքի պատմութեան Համար: Իբրեւ փորձառու եւ Հասկցող զաւակները Սուրբ Աթոռին, եկէք օգտագործենք այս առիթը Համախմբելու մեր ուժերը՝ գործելու մեր կատարած ուխտի ոգիով՝ բարեգաղղելու եւ վերակազմելու վանքն ու Սրբոց Յակոբեանց միաբանութիւնը ի պայծառութիւն մեր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ ի մխիթարութիւն մեր ժողովուրդին: Եկէք ի դերեւ չճանենք մեր վրայ դրուած յոյսերը: Ժամանակն է տունդարձի:

«Գործես զինչ եւ կամիս»:

«Ոչ ի սուրսն, այլ ի տուողն յաւէտ կարօտիմ»:

Սամուէլ Ծ. Վրդ. Աղոյեան